

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALAR VA FINTECH TAJRIBASI

G'afforov Muxriddin Sobirjon o'g'li

Termiz davlat universiteti magistranti

E-mail: muxriddingafforov25@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda O'zbekiston Respublikasi bank tizimining zamonaviy iqtisodiyotdagi muhim o'zgarishlar davri – **raqamli transformatsiya** jarayoni va bu jarayonda **FinTech (Moliyaviy Texnologiyalar)** kompaniyalari tajribasining o'rnini tahlil qiladi. Tadqiqotda raqamli transformatsiyaning to'rtta asosiy ustunini (mijoz tajribasini yaxshilash, xarajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish, yangi mahsulotlar yaratish) ni ko'rsatib, **Omnikanallik** va **Sun'iy Intellekt (SI)** kabi texnologik ustunlarga e'tibor qaratilgan. Bundan tashqari, FinTech tajribasini “Kapitalbank” ATB banki misolida integratsiyalashuvini va undagi yaratilgan afzalliklarni tahlillar asosida yoritib beradi.

Kalit so'zlar: raqamli transformatsiya, fintech, big data, tijorat banklari, omnikanallik, sun'iy intellekt (ai), kredit scoring, roboadvayzerlar, to'lov tizimlari, open banking, baas (bank as a service), insurtech, regtech, legacy systems, kiberxavfsizlik, agile metodologiyalari, api integratsiyasi, mijoz tajribasi, virtual kartalar, robotlashtirilgan jarayon avtomatizatsiyasi.

O'zbekiston bank tizimi so'nggi yillarda Prezidentimiz tomonidan tasdiqlangan "2020-2025 yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi" va boshqa dasturlar doirasida tub islohotlarni boshdan kechirmoqda. Ushbu islohotlarning asosiy maqsadi rivojlangan

mamlakatlar (AQSh, Buyuk Britaniya, Germaniya, Janubiy Koreya, Singapur) va xalqaro moliya institutlari (XVF, Jahon banki, OTB, YeTTB) tajribalari asosida bank tizimida raqamli transformatsiyalash jarayonini takomillashtirish va FinTech tajribasini banklar amaliyotida moslashtirishdir.

Raqamli transformatsiya (yoki *digital transformation*) – bu tashkilot yoki jamiyatning asosiy faoliyat tamoyillarini, jarayonlarini va madaniyatini raqamli texnologiyalarni integratsiya qilish orqali tubdan o'zgartirish jarayonidir. Bu shunchaki mavjud jarayonlarni avtomatlashtirishdan ko'ra ko'proq narsani anglatadi; u bank tizimida ko'pincha yangi biznes modellarini, xodimlar va mijozlar uchun yangi tajribalarni hamda operatsion samaradorlikning sezilarli darajada oshishini yaratishga olib keladi.

Bank tizimida raqamli transformatsiyaning asosiy yo'nalishlari

Yo'nalish	Mijozlar Tajribasini Raqamlashtirish	Operatsion Samardorlikni Oshirish	Yangi Mahsulotlar va Xizmatlar
Afzalligi	Omnichannel (Ko'p Kanalli) Xizmat: Mijozlar mobil ilovalar, veb-saytlar, masofaviy aloqa markazlari va ofislar orqali uzluksiz xizmat olishi.	Sun'iy Intellekt (AI) va Mashinani O'rganish (ML): Kredit arizalarini tahlil qilish, firibgarlikni oldini olish va xavflarni boshqarish.	Raqamli Kreditlash (Digital Lending): An'anaviy qog'ozbozliksiz, tezkor onlayn kredit berish tizimlari.
Afzalligi	Mobil Banking: Barcha operatsiyalarni (to'lovlar, pul o'tkazmalari, kredit	Bulutli Texnologiyalar (Cloud Computing):	Blokcheyn (Blockchain): Pul

	olish, depozit ochish) smartfon orqali amalga oshirish imkoniyati.	Ma'lumotlarni saqlash va tizimlarni boshqarish xarajatlarini kamaytirish, tizim tezligi va moslashuvchanligini oshirish.	o'tkazmalari xavfsizligini va tezligini oshirish (ayniqsa xalqaro o'tkazmalarda).
Afzalligi	Shaxsiylashtirilgan Takliflar: Katta ma'lumotlar (Big Data) tahlili yordamida mijozning ehtiyojlariga mos keladigan kredit, depozit yoki sug'urta takliflarini avtomatik yuborish.	Jarayonlarni Avtomatlashtirish (RPA - Robotic Process Automation): Bank ichidagi ko'p takrorlanadigan vazifalarni (masalan, hujjatlarni qayta ishlash, ma'lumotlarni kiritish) robot dasturlariga yuklash.	Ochiq Banking (Open Banking/API): Banklarning uchinchi tomon moliyaviy kompaniyalari (Fintex) bilan API (Application Programming Interface) orqali ma'lumot almashish imkoniyati

Raqamli transformatsiya natijasida banklar an'anaviy ofislarga bog'liqlikni kamaytiradi, mijozlarga 24/7 xizmat ko'rsatishni joriy qiladi va xarajatlarni sezilarli darajada optimallashtiradi.

Raqamli transformatsiya bank xizmatlarining samaradorligi, tezligi va xavfsizligini oshirishga qaratilgan. Uning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

Maqsad	Tavsifi
Mijoz Tajribasini Yaxshilash	Bank xizmatlarini uzluksiz, shaxsiylashtirilgan va qulay (24/7 rejimda) qilish.
Operatsion Xarajatlarni Kamaytirish	Inson omili ishtirokisiz jarayonlarni avtomatlashtirish (masalan, robotlashtirish – RPA).
Samaradorlikni Oshirish	Kredit berish, hisob ochish kabi jarayonlarni qisqartirish va aniqligini oshirish.
Yangi Mahsulotlar Yaratish	Ma'lumotlar tahlili asosida mijozlarning ehtiyojlariga mos innovatsion xizmatlarni tezkor joriy etish.

FinTech tajribasi – bu Fintech kompaniyalari (Financial Technology) tomonidan taklif etiladigan moliya xizmatlaridan foydalanish jarayonida mijozlarning his-tuyg'ulari, qulayligi va umumiy taassurotini anglatadi. Bu tajriba an'anaviy bank xizmatlaridan tubdan farq qilishi bu uning odatda **tezlik**, **qulaylik** va **shaxsiylashtirishga** urg'u berishidadir. Shu bilan birga FinTech tajribasi bank tizimida innovatsion texnologiyalarni olib kirdi, ular raqobatni kuchaytirdi va an'anaviy banklarni o'zgarishga majbur qildi.

Biz bugungi kunda O'zbekiston bank tizimida FinTech tajribasining integratsiyalashuvi sifatida to'lov tizimlaridagi mobil ilovalar (masalan, Click, Payme), elektron hamyonlar, kreditlash sohasida esa P2P kreditlash platformalari va online kredit skoringni keltirishimiz mumkin.

"Kapitalbank" ATB O'zbekistonda an'anaviy bank xizmatlari va zamonaviy FinTech yechimlarini birlashtirgan universal banklardan biri hisoblanadi. Bankning FinTech tajribasi, asosan, uning mustaqil FinTech hamkorlari bilan muvaffaqiyatli integratsiyasi va o'zining raqamli mahsulotlari orqali namoyon bo'ladi. "Kapitalbank"ning raqamli transformatsiyadagi eng muhim yutug'i — bu uning mustaqil FinTech sho'ba korxonasi tomonidan yaratilgan "**Apelsin**" mobil ilovasi bo'lib, u bankning eng innovatsion xizmatlarini o'z ichiga oladi va quyida biz bu ilovaning xususiyatlari va afzalliklarini jadval asosida keltirib o'tganmiz.

Xususiyat	FinTech Yechimi	Afzalligi
Tezkor Pul O'tkazmalari	Bank kartalari (Uzcard/Humo) o'rtasida real vaqt rejimida o'tkazmalar.	An'anaviy kassa operatsiyalarini chetlab o'tish, vaqtni tejash.
Xalqaro O'tkazmalar	Rossiyaning Sberbank, Qozog'istonning Kaspi Bank kabi banklariga to'g'ridan-to'g'ri o'tkazmalar.	Global FinTech standartlarini joriy etish va transchegaraviy operatsiyalarni soddalashtirish.
Onlayn Konversiya	Bank kartalari hisobidagi so'm mablag'larini mobil ilova orqali real vaqtda valyutaga (AQSh dollari, Yevro) almashtirish.	Mijoz uchun valyuta operatsiyalarini 24/7 ochiq qilish.
Virtual Kartalar	Jismoniy kartasiz to'lovlar uchun mobil ilova orqali tezkor virtual kartalarni ochish imkoniyati.	Xavfsizlikni oshirish va kartani tez chiqarish xarajatlarini kamaytirish.

"Kapitalbank" ATB misolida ko'rinadiki, O'zbekiston tijorat banklari FinTech yechimlarini nafaqat alohida mahsulotlar shaklida (masalan, mobil ilova), balki butun biznes modelini o'zgartiruvchi kompleks transformatsiya orqali joriy

etmoqda. Bu jarayon xalqaro FinTech tajribalariga tayanib, bank xizmatlarini mijozlar uchun qulay, tezkor va arzon qilishga qaratilgan.

Xulosa

Tijorat banklarining bugungi kundagi faoliyati **raqamli transformatsiya** davrida tubdan o'zgarmoqda. Ushbu jarayon shunchaki texnologik yangilanish emas, balki banklar uchun biznes modelini tubdan qayta ko'rib chiqish va raqobatbardoshlikni ta'minlashning asosiy shartidir.

Xulosa qilib aytganda, banklarning kelajagi to'liq raqamlashtirish, mijozga yo'naltirilganlik va FinTech hamkorlik ustiga quriladi. Moliyaviy xizmatlar bozori tezlik bilan o'zgarib bormoqda, va faqat transformatsiyaga moslasha olgan banklarga bu yangi raqamli iqtisodiyotda muvaffaqiyatga erisha oladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **Arner, D. W., Zetsche, D. A., & Buckley, R. P.** (2020). *Fintech, Regtech and the Future of Financial Law*. Edward Elgar Publishing. (FinTech, RegTech va huquqiy tartibga solishga bag'ishlangan fundamental kitob).
2. **BCBS (Basel Committee on Banking Supervision).** (2017). *Sound Practices: Implications of Fintech for banks and banking supervisors*. Banklardagi FinTech oqibatlariga bag'ishlangan rasmiy hisobot. <https://www.bis.org>
3. **Deloitte Touche Tohmatsu Limited.** (Har yili). *Global FinTech Report / Global Banking Outlook*. (Banklarning raqamli strategiyalari, FinTech investitsiyalari va tendensiyalari bo'yicha tahliliy hisobotlar seriyasi) <https://www2.deloitte.com/global/en/pages/financial-services/topics/fintech> .
4. **Demirguc-Kunt, A., Feyen, E., & Levine, R.** (2020). *Fintech: The Blurring of Financial and Technological Boundaries*. World Bank Publications. (Moliyaviy va texnologik chegaralarning xiralashuvi tahlili).
5. **Dorfleiter, G., & Hornuf, L.** (Eds.). (2018). *Fintech, Digital Transformation, and Governance*. Academic Press. (Raqamli transformatsiya, korporativ boshqaruv va FinTechni o'z ichiga olgan ilmiy maqolalar to'plami).
6. **Gomber, P., Kauffman, R. J., Parker, C., & Weber, B. W.** (2018). *On the Road to FinTech: Towards a Taxonomy of Financial Technology*. *Business & Information Systems Engineering* jurnali. (FinTechni tasniflashga oid ilmiy maqola).

7. **IMF (International Monetary Fund).** (2019). *Fintech: The Experience So Far*. IMF Staff Discussion Notes. (Xalqaro valyuta jamg'armasining FinTech bozorining tajribasi va makroiqtisodiy ta'siri bo'yicha tahlili).

8. **PwC (PricewaterhouseCoopers).** (Har yili). *Global FinTech Survey*. (Banklar va FinTech startaplarning hamkorligi, texnologik ustuvorliklar bo'yicha global so'rovnoma natijalari) <https://www.pwc.com/gx/en/financial-services/fintech>.

9. **Schueffel, P.** (2016). *The Definition of Fintech: Cutting Through the Noise*. *Journal of Financial Transformation* jurnali. (FinTech tushunchasiga ilmiy yondashuv).

10. **Tornhill, A.** (2020). *The New Digital Banking: The Transformation of Retail Finance*. Kogan Page. (Chakana moliyada raqamli banking transformatsiyasi haqida kitob).

11. **“Kapitalbank”** ATB <https://www.kapitalbank.uz>

